

ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР МУҲИТИДА ЁШЛАР СУБМАДАНИЯТИ ВА МИЛЛИЙ ИДЕНТИКЛИК

Халилилло Тухтасинов

мустақил изланувчи

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22786013>

Qabul qilindi: 9-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 15-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 16-sentabr 2026-yil

Калит сўзлар:

ёшлар субмаданияти, миллий қадриятлар, идентлик, ижтимоий тармоқлар, глобаллашув, оммавий маданият, индивидуализм, медиа саводхонлик.

Кириш

Ўзбекистонда ёшлар субмаданиятининг миллий қадриятлар ва идентликка таъсирини ижтимоий тармоқлар мисолида ўрганиш глобаллашув ва рақамли технологиялар жадал ривожланаётган ҳозирги даврда долзарб аҳамият касб этмоқда. Замонавий ёшлар субмаданияти индивидуализм, ўзини ифода этиш ва ғарбона оммавий маданият элементлари орқали анъанавий қадриятларга муқобил маданий муҳитни шакллантирмоқда.

Бу жараён Instagram ва TikTok каби ижтимоий тармоқлар таъсирида янада кучайиб, глобал трендларнинг маҳаллий муҳитга мослашуви орқали ёшларнинг ўзлигини англаш жараёнига таъсир кўрсатмоқда. Бироқ мазкур таъсирлар, бир томондан, шахсий эркинлик ва ўзини намоён қилиш имкониятларини кенгайтирса, иккинчи томондан, авлодлар ўртасидаги зиддият, қадриятлар трансформацияси ва ижтимоий-ахлоқий меъёрлардан четланиш ҳолатларини келтириб чиқариши мумкин [1].

Ғарб маданиятининг материалистик ва истеъмолчилик элементлари ёшлар маънавиятига салбий таъсир кўрсатиши эҳтимоли мавжуд бўлса, миллий қадриятлар, маънавий-ахлоқий маданият ва толерантлик ташқи таъсирларга нисбатан барқарорликни таъминловчи омил сифатида намоён бўлади [2]. Шу нуқтаи назардан, “Ёшлар – келажагимиз” каби дастурларнинг ёшлар субмаданиятининг салбий оқибатларини камайтириш ва медиа саводхонликни оширишдаги аҳамияти юқоридир.

Адабиётлар таҳлили

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили субмаданиятнинг модернизация жараёнида шаклланиб, индивидуализм, ўзини ифода этиш, экстравагант кийиниш ва ўзига хос мулоқот шакллари орқали анъанавий қадриятларга муқобил маданий муҳит яратишини кўрсатади. Ижтимоий тармоқлар эса ёшлар ўртасида мулоқот ва ахборот алмашинуви кенгайтириш билан бирга, вақтни самарасиз сарфлаш, зарарли контент ва истеъмолчилик маданияти таъсирини кучайтириши мумкин.

Тадқиқотларда миллий қадриятлар ёшларни ташқи маданий таъсирлардан ҳимоя қилувчи маданий иммунитет сифатида баҳоланса, ижтимоий тармоқлар орқали тарқалаётган глобал контент ушбу барқарорликка таъсир кўрсатиши қайд этилади. Шу билан бирга, патриотик онлайн гуруҳлар миллий идентликни мустаҳкамлашга хизмат қилиши, деструктив контент эса аксинча салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Умуман, адабиётларда субмаданиятнинг миллий идентликка таъсири икки томонлама экани таъкидланиб, мазкур жараённи эмпирик жиҳатдан чуқур ўрганиш ҳамда таълим ва давлат сиёсати орқали мутаносиб ёндашувни таъминлаш зарурлиги кўрсатилади.

Тадқиқот мақсади ва методологияси

Тадқиқотнинг мақсади – Ўзбекистон ёшлари субмаданиятининг ижтимоий тармоқлар орқали миллий қадриятлар ва идентликка таъсирини комплекс ўрганиш ҳамда амалий тавсиялар ишлаб чиқиш. Тадқиқотда аралаш методлар (mixed methods) ёндашувидан фойдаланилиб, 200 нафар респондент сўровномаси, 10 нафар респондент билан чуқур интервью ва 100 та ижтимоий тармоқ пости контент-таҳлил қилинди. Натижалар ишончлилигини таъминлаш учун триангуляция ва 20 нафар респондент иштирокида пилот-тест ўтказилди, маълумотлар SPSS ва NVivo дастурлари ёрдамида таҳлил қилинди.

Таҳлил натижалари

Миқдорий таҳлил натижалари шуни кўрсатдики, ёшларнинг ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш фаоллиги юқори бўлиб (кунига ўртача 4,2 соат), бу субмаданият элементларига экспозициянинг ортишига олиб келган. Респондентларнинг 62 фоизи ижтимоий тармоқлар таъсирида индивидуализм қадриятларининг кучайганини қайд этган (ўртача балл 3,8/5), 48 фоизида эса миллатчилик ва маданий мерос қадриятларининг пасайиши кузатилган (2,9/5). Корреляцион таҳлил субмаданият элементлари билан индивидуализм ўртасида ижобий ($r=0,45$; $p<0,01$), миллатчилик билан эса салбий ($r=-0,32$; $p<0,05$) боғлиқликни тасдиқлади. Идентлик борасида респондентларнинг 55 фоизида ўзини англатувчилик даражасининг ошгани (3,7/5), 40 фоизида эса гуруҳ идентлигининг ўзгаргани аниқланди, бунда К-рор ва meme culture каби глобал субмаданиятлар таъсири сезиларли бўлган (3,1/5). Регрессион таҳлил ижтимоий тармоқлар фаоллигининг идентлик ўзгаришининг 28 фоизини изоҳлашини ($R^2=0,28$), шаҳар ва қишлоқ ёшлари ўртасидаги фарқнинг эса статистик аҳамиятга эга эканини кўрсатди ($F=5,67$; $p<0,01$). Шунингдек, жинс бўйича фарқлар ҳам аниқланди: аёлларда маданий меросни сақлаш тенденцияси (3,4/5), эркакларда эса индивидуализм устувор (3,9/5) бўлиб чиқди [3].

Сифатли таҳлил натижалари субмаданиятнинг икки томонлама – ижобий ва салбий — таъсирини очиб берди. Бир томондан, ижтимоий тармоқлар ёшларга ўз маданиятини намоиш этиш ва янги алоқалар ўрнатиш имконини бераётгани, #UzbekYouth ва #OzbekMeme каби хэштегларнинг юқори частотаси (35%) орқали маҳаллий идентликнинг мустаҳкамланиши қайд этилди [4]. Бошқа томондан, респондентларнинг 40 фоизи глобал трендлар таъсирида миллий анъаналардан узоқлашиш ҳолатларини тан олган, контент-таҳлилда эса салбий шарҳлар ва фейк маълумотлар частотаси 28 фоизни ташкил этиб, булар идентлик бузилишига хизмат қилаётгани, шунингдек медиа саводхонлик даражасининг пастлиги (2,8/5) бу таъсирни янада кучайтираётгани аниқланди [5]. Умумий тематик таҳлил натижасида маҳаллий ва глобал элементларнинг уйғунлашувидан иборат "глокал" (global+local) характердаги гибрид субмаданият шаклланаётгани, бу эса ёшлар идентлигининг янги, аммо айна пайтда хавфли (маънавий эрозия, ортиқча фойдаланиш) шакллари вужудга келтираётгани кузатилди [6]. Миқдорий ва сифатли натижаларнинг триангуляцияси уларнинг ўзаро мослигини — хусусан, индивидуализмнинг кучайиши борасидаги хулосаларнинг ҳар икки усулда ҳам тасдиқланганини кўрсатди.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, тадқиқот Ўзбекистон ёшлари субмаданиятининг ижтимоий тармоқлар орқали миллий қадриятлар ва идентликка икки томонлама таъсир кўрсатаётганини аниқлади: бир томондан ўзини ифода этиш, маданий алмашинув ва янги ижтимоий алоқалар шаклланиши каби ижобий жиҳатлар, иккинчи томондан эса маънавий-ахлоқий қадриятлар эрозияси, фейк ахборот ва идентлик бузилиши каби салбий оқибатлар кузатилмоқда. Худудий (шаҳар/қишлоқ) ва жинсий фарқлар субмаданият таъсирининг даражасини белгилайдиган муҳим омил сифатида аниқланди, бу эса ёндашувларни дифференциаллаштириш заруратини кўрсатади. Гибрид субмаданиятнинг шаклланиши миллий идентликни сақлаш билан бир қаторда глобал интеграция жараёнларини ҳам инкор этмасликни талаб этади. Амалий жиҳатдан, таълим

тизимида рақамли ва медиа саводхонлик дастурларини жорий этиш, ёшларнинг онлайн фаоллигини мунтазам мониторинг қилиш ҳамда маҳаллий субмаданий ташаббусларни (масалан, патриотик онлайн ҳаракатлар) қўллаб-қувватлаш давлат ёшлар сиёсатининг устувор йўналишларидан бири бўлиши лозим [7]. Келгусида мавзуни лонгитюд тадқиқотлар, бошқа мамлакатлар тажрибаси билан қиёсий таҳлил ҳамда сунъий интеллект технологияларининг субмаданиятга таъсири нуқтаи назаридан янада чуқурлаштириш мақсадга мувофиқдир [8]. Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, ижтимоий тармоқлар ёшлар субмаданиятининг динамик ривожланишига ҳисса қўшаётган муҳим омил бўлиб, унинг ижобий имкониятларини (маданий алмашинув, ижодий ўзини намоён этиш, гражданлик фаоллиги) кучайтириш ва салбий оқибатларини (маънавий эрозия, идентлик бузилиши) камайитириш борасидаги мутаносиб ёндашув Ўзбекистон ёшлар сиёсатининг устувор вазифаларидан бирига айланиши лозим.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Элмиров К. Social analyses of the modernization of youth culture. <https://inlibrary.uz/index.php/arims/article/view/50384>
2. Хайридинов А. The Role and Importance of National Values in the Formation of Immunity against the Onslaught of "Popular Culture" Among the Youth of Uzbekistan. <https://www.sjii.es/index.php/journal/article/view/234>
3. Саломов С. Internet va ijtimoiy tarmoqlar: yoshlar ongiga ta'siri va xavflari. <https://ist-journal.uz/index.php/IST/article/view/314>
4. Аҳмаджонов Т. The negative impact of social networks on the moral values of youth. <https://www.supportscience.uz/index.php/ojhpl/article/view/2491>
5. Алимов Б. Ёшларнинг ижтимоий тармоқлар орқали мамлакат имижини оширишдаги роли. <https://beruniyalimov.uz/archives/705>
6. Маматқулов А. Ўқувчи ёшлар ўртасида интернет ва ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш маданиятини шакллантириш. <https://cyberleninka.ru/article/n/uvchi-yoshlar-rtasida-internet-va-izhtimoiy-tarmo-lardan-foydalanish-madaniyatini-shakllantirish>
7. Зайниева С. The role of social media in the lives of young people in Uzbekistan. <https://scientific-jl.org/obr/article/view/4654>
8. Джуманова С. Media consumption and media literacy level of uzbek youth. <https://cyberleninka.ru/article/n/media-consumption-and-media-literacy-level-of-uzbek-youth>